

Zelfportret in brieven

Willem Wilmink

Zelfportret in brieven

Amsterdam 2014

Samengesteld door Vic van de Reijt
en Wobke Wilmink-Klein
met een inleiding van Elsbeth Etty
en annotaties van Annemieke Peek

Nijgh & Van Ditmar

Zelfportret in brieven

PS 'k Stuur je 't lied in 2-voud: één exemplaar om aan Harry Bannink^[4] te geven.

- 1 Aart Staartjes (1938), acteur, regisseur, de stratenmaker in de De Stratenmakeropzeeshow.
- 2 'Reuzenlied', zie Verzamelde liedjes en gedichten, 2012.
- 3 De Zweedse kinderliedjes zijn nooit gepubliceerd.
- 4 Harry Bannink (1929-1999), componist, arrangeur en pianist en zeer goede vriend van Wilmink.

Aan Enno Endt, Amsterdam, 4 januari 1973

Beste Enno,^[1]
Zondag 4 januari. Een wat mistige dag in een winter die in 't geheel geen winter is. Veel nieuws over hier hoeft ik je niet te vertellen: dat op ons instituut

het onderwijs nog steeds een vreugde en de organisatie nog steeds een groot verdriet is, weet je van Hans van den Bergh.^[2] Dat Ajax nog steeds twee punten achterstaat op Feijenoord, weet je van David.^[3] En dat onze grote stad gebouwd op palen nog steeds niet omgevallen is, zullen de kranten je als het ware uit het ongerijmde bewijzen. Wel wordt het voortbestaan van Amsterdam met de dag een groter wonder, gezien snelverkeer en metrobouw – en van dat laatste valt te zeggen dat de gemeente voor minstens drie miljoen gulden is opgelicht door de betreffende aannemers – dat gaat een immense rel worden.
Ik geef op het ogenblik twee B-blokken. Tot tevredenheid van de meeste studenten. Sommigen hebben als oordeel dat we te veel van de hak op de tak springen (een zeer juiste kritiek, maar wat doe ik eraan?) en dat ze de grote lijn missen die jij zo kundig, zij het niet overal zonder wat fantasie, wist te geven. Onze blokken zijn min of meer thematisch bezig: reflectie op de arbeiders

VV

door de tijd heen (van Jacob Jan **Cremer**^[4] tot en met de arbeiderdichters De Vries en Van Vollenhoven,^[5] die eind 1972 debuteerden), volks-, baker-, kinderliedjes, volks- en kultuursprookjes door de tijd heen, maar daarnaast natuurlijk ook de items waar je niet omheen kunt: Gids,^[6] Nieuwe Gids,^[7] Forum,^[8] Multatuli, etc.

Als kulturele rampen valt te vermelden: de opheffing van Raster^[9] en SOMA, en de publicaties van Lidy van Marissing in De Volkskrant.^[10] Gek eigenlijk: zoveel Marxistische geschriften vervullen me met geestdrift – Kuttner's Het hongerjaar 1566, Brecht's Mutter Courage, Furcht und Elend des Dritten Reiches, Dreigroschenoper, en ook zijn zeer ondogmatische theoretische geschriften. Maar Jacques Vogelaar^[11] begrijp ik niet, Lidy van Marissing ergert me, en de marxistische stukken op ons instituut vind ik om op te schieten, met uitzondering van het expressionisme-stuk van Prior c.s.^[12] Misschien is het wel de ongenueanceerdheid van dat maatschappij-vernieuwen-

streven, het feit dat ze er niet onder lijden dat de Schoonheid zijn dubieuze kanten heeft. Ze zien Cruijff als een gruwelijk voorbeeld van het kapitalistische Brood en Spelen, kathedralen als de exponenten van ketterjacht en heksenvervolging, literatuur over persoonlijke dingen als een toonbeeld van decadentie. En het deprimerende daarbij is het gemak waarmee ze afzien van al die dingen. Voor mij valt een links standpunt wél te verenigen met bewondering voor een overdracht van puur-persoonlijke of puur-autonome literatuur en ik zou het een verraad aan mezelf en een verraad aan het vak vinden, om de kant van het grote maatschappelijke verbond van-alles-met-alles op te gaan. Bovendien: weet ik veel.

Hans heeft op een van de dinsdagmiddagvergaderingen een brief van jou voorgelezen (met uitzondering natuurlijk van de voor hem privé bedoelde fragmenten), en we weten dus dat het bestaan dat jullie in Suriname hebben, schaduwzijden heeft. Maar het is voor jou toch ook wel van het grootste

² 'Tout va très bien, madame la marquise', een chanson uit 1935, tekst en muziek van Paul Misraki.

³ Gerrit Achterberg (1905-1962), dichter.

⁴ Vader Abraham (Pierre Kartner, 1935), zanger, componist en producer van amusementsliedjes.

⁵ Jeroen Brouwers (1940), journalist, schrijver en essayist.

⁶ Brouwers' polemiek 'De Nieuwe Revisor' vulde in zijn geheel Tirade 250, november 1979. Brouwers gaf vooral af op de navolgers van schrijvers als Willem Elsschot, Nescio en Theo Thijssen.

⁷ Judith Herzberg, geliefde van Tom van Deel, dichteres en toneelschrijfster.

⁸ Ed Leeftang (1929-2008), dichter.

⁹ Jan Eijkelboom (1926-2008), journalist, dichter, schrijver en vertaler.

¹⁰ Joke, ex-vriendin van Tom van Deel.

Aan Peter van Gestel, Zeist, 12 juli 1982

Beste Peter,^[1]

Over het HaverSchmidt-programma^[2] heb ik lang nagedacht en ik krijg er steeds meer bezwaren tegen. Niet alleen is er al een programma over hem geweest (met Eric Schneider),^[3] maar vooral: hoe melancholisch en tenslotte zwartgallig de levensvisie van Piet Paaltjens' alter ego ook was, een conflict om drama uit te puren is er bij hem niet. Of het zou een vermeende homosexualiteit moeten zijn, die ons aan het psychologiseren zou brengen, hetgeen ten aanzien van het verleden nog veel gevaarlijker is dan wanneer het om iemand van nu zou gaan. Het conflict met de kerk en het conflict met de zwarte omstandigheden van de industriële revolutie zijn door anderen heviger beleefd dan door hem. De kerk: zie de mannen van het Réveil (Willem de Clerq^[4] als interessantste, maar ook Groen van Prinsterer^[5]) die zich tegen de tijden wapenden met een zeer emotioneel en zeer orthodox geloof. Of zie al die dominees, zoals Busken Huet,^[6] die deden wat HaverSchmidt misschien had willen en moeten doen: de kerk uitlopen. Over de industriële revolutie

hebben met name Multatuli en J.J. Cremer geschreven. De laatste doet in de novelle Fabriekskinderen een felle aanval op het liberale vrijheidsbeginsel, dat kinderen het slachtoffer doet worden van een moordende concurrentie. Maar... Cremer moet van de socialisten niets weten. Nadat hij het liberalisme in vernietigende bewoordingen verworpen heeft, blijft hij liberaal.

De Clerq zowel als Cremer lijken mij interessanter voor een tv-stuk dan de toch wel erg uitgekauwde Haver-Schmidt. Andere suggesties: het veen, of een industriestad (Enschede of, eventueel in verband met Cremer, Leiden). Het is ook mogelijk om die twee suggesties te combineren: veenarbeiders gaan het beloofde land van de industrie tegemoet, krijgen het daar inderdaad beter, maar kunnen niet wennen aan het nooit meer buiten zijn bij daglicht. Ik weet nogal wat van deze 'Drentsen' in Enschede af: ze werden net zo hard gediscrimineerd en met dezelfde vooroordelen geconfronteerd als de

Surinamers in de Bijlmer. Ze hadden hun eigen voetbalclub: udi (= uitsluitend Drentse inwoners), ze hadden nog nooit een kraan gezien toen ze in Enschede kwamen: 'het water komt bi-j jullie ja zo uut de muur!' Mijn oma van moederskant was een van hen.

Wat het veen betreft: er is een zeer dramatisch veenmuseum in Barger-Compascuum. Je wordt er ingeleid met de woorden: 'De geschiedenis van het veen is de geschiedenis van veel verdriet.' En er is een gedenkboek (het beste gedenkboek dat ik ooit onder ogen kreeg) over Emmer-Compascuum: Door den vreemdeling met eerbied te naderen. Wat de industrie betreft zouden we veel hebben aan de boeken van Jacques Giele Arbeiderslevens^[7] en (als ik het wel heb, ik heb het nog niet gelezen) Gij hebt een kwaad leven, meid.^[8] Verder is er nog oneindig veel te vinden, natuurlijk, bijvoorbeeld over leven en werk van roosje vos,^[9] een confectiemeisje die streed voor betere

omstandigheden in haar branche, en die zelfs een satirische musical schreef. Dus om de suggesties nog maar eens op een rijtje te zetten:

J.J. Cremer

Willem de Clerq (naar aanleiding van zijn dagboek)

Roosje Vos

het veen

een textielstad – de laatste twee eventueel te combineren tot: veenarbeiders trekken naar een textielstad en blijven terugverlangen. Een buurman van mijn grootouders ging altijd buiten bij zijn deur staan als de wind uit het Noorden kwam: hij zei dat hij dan (daar in Glanerbrug) Drenthe kon ruiken.

Peter, vanaf zondag ben ik met vakantie, waar ik hevig aan toe ben. Mocht je voordien nog willen reageren, schrijf dan. We zijn namelijk van plan om hier

en daar heen te gaan met de kinderen en zullen daarom telefonisch nauwelijks bereikbaar zijn. Ik ga o.a. ergens in een bos jouw Joost of de domme avonturen van een slim jongetje^[10] nu eindelijk eens lezen.

Heel hartelijke groet!

Willem

¹ Peter van Gestel (1937), auteur, scriptschrijver en dramaturg; Wilmink en Van Gestel maakten samen televisiefilms.

² François HaverSchmidt (pseudoniem Piet Paaltjens, 1835-1894), dichter en predikant.

³ Eric Schneider (1934), acteur en regisseur.

⁴ Willem de Clercq (1795-1844), bekend als dichter en als voorman van het protestantse reveil in Nederland.

⁵ Guillaume (Willem) Groen van Prinsterer (1801-1876), grondlegger van de protestants-christelijke politiek in Nederland.

⁶ Conrad Busken Huet (1826-1886), schrijver en literatuurcriticus.

Over 'Zelfportret in brieven' van Willem Wilmink

Voor een bespreking in *Dagblad van het Noorden* en de *Leeuwarder Courant* lees ik *Zelfportret in brieven* van Willem Wilmink (1936 - 2003). Het boek verschijnt volgens een persbericht van uitgeverij Nijgh & Van Ditmar op 1 mei. Na de biografische schets van Eslbeth Etty te hebben overgeslagen, uit vrees dat zij de pret zal bederven, ben ik nu op bladzijde 236. Wilmink heeft net met de brede zwier van Vondels dichtwerk een brief geschreven aan Harry Bannink.

Zelfportret in brieven betreft een keuze uit zijn correspondentie, gemaakt door zijn weduwe Wobke en uitgever in ruste Vic van de Reijt, ter voorbereiding op een biografie door Elsbeth ETTY. Over de privébesognes van Wilink ben ik tot dusver weinig meer te weten gekomen dan in het teleurstellende boek *Hier is prins zonneshijn* staat. Waarom zijn eerste huwelijk stukliep, ik weet het niet. Dat hij aan de drank raakte, lees ik tussen de regels. Dat hij in een midlifecrisis belandde, verneem ik uit de voetnoten.

En toch verveel het geen moment. Dat komt - onder meer - door zijn onzekerheid over zijn academisch niveau en zijn hekel aan snobisme. Maar ook dankzij een prachtige brief waarin hij Peter van Gestel vertelt over de overeenkomsten tussen textielarbeiders van J.J. Cremer uit Leiden en de Drentse veenarbeiders die later naar Enschede zijn getrokken waar 'het water uit de muur kwam'. En uiteraard zijn grote bewondering voor Hendrik de Vries.

Zo. En nu weer snel verder. Met, alweer, een brief aan Leendert Witvliet.

Laatst bijgewerkt: 6 maart 2021.

www.jacobcremer.nl